

Şevket Süreyya Aydemir

SUYU ARAYAN ADAM

 Remzi Kitabevi

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR (1897-1976), Tunalı bir göçmen ailesinin oğludur. Babası, hayatı boyunca topraksız bir köylü olarak başkalarının toprağında ve hizmetinde çalışmıştır. Edirne’de doğan Aydemir, ilk ve orta öğrenimini orada yaptı. Edirne Öğretmen Okulu’nu bitirdi. I. Dünya Savaşı’nda yedek

subay olarak Kafkas cephesindeki çarpışmalara katıldı. Subay olan ağabeyleri I. Dünya Savaşı’nda şehit oldu. Aydemir de Sarıkamış Savaşı’nda yaralandı. Neslinin büyük çoğunluğu gibi o da Turancılık akımının ateşli bir taraftarıydı. Osmanlı İmparatorluğu çöküp Edirne işgal edilince, Turan’a koştu, öğretmenlik yaptı, gönüllü birlikler kurup savaflara katıldı. Bütün bu savaflar ve ihtilaller içinde kültür yetersizliğini kavradı. Moskova’ya ekonomi öğrenimine gitti. Türkiye’ye dönünce önce Ankara’da ekonomi öğretmenliği yaptı, sonra da devlet sektöründe yüksek görevler aldı. Atatürk’ün eşsiz takdirlerini kazandı, kendisini devrime adadı.

Şevket Süreyya Aydemir, hayat hikâyesini *Suyu Arayan Adam* adlı güçlü eserinde anlatır. Bu eserinde yazar, hayat hikâyesini vermekle yetinmemiş, ayrıca neslini; o yılların şartlarını, olaylarını ve atmosferini canlandırmış, ruh ve fikir oluşlarına ışık tutmuştur.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

SUYU ARAYAN ADAM

Remzi Kitabevi

SUYU ARAYAN ADAM / Şevket Süreyya Aydemir

© Remzi Kitabevi, 1987

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayan: Zülâl Kalkandelen

ISBN 978-975-14-2111-1

BİRİNCİ BASIM: Öz Yayınları, 1959

İKİNCİ BASIM: Remzi Kitabevi, 1965

ELLİ DOKUZUNCU BASIM: Ekim 2024

Kitabın bu basımı 3000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak

Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

İÇİNDEKİLER

Bir Çocuk Ruhunun İlk Dokuları	7
Bir İmparatorluk Masalı	34
Ergenekon	44
Şu Bilinmeyen Anadolu	58
Şu Bilinen Hikâye.....	77
Aydemir	98
Kızılma.....	119
Ejderhan Balıkçısı	139
Kuzeye Çıkan Yol	157
İhtilâlcî.....	181
Rus Ovası ve Rus Mistiği	188
Ormandaki Ateş.....	195
Toprağın Asıl Sahibi.....	202
Pamir'deki İstifham	215
Başarılamayan İnkılâp	223
Rusya Demek Her Şey Demek Değildir!.....	237
Putlar ve İlahlar	249
Çin Asrı.....	262
Olimp'teki Kavga	277

Otomat	295
Eriyen Bir Mum Gibi	302
Profesyonel İhtilâlcî	312
Kovadis Yoldaş?	320
İnkılâbın Emrinde.....	340
Kadro ve Bir Dağ Yolu	366
Epiktetos'un Kandili	389
Toprağa Yöneliş.....	397
Suyu Arayan Adam	401
Dizin	405

BİR ÇOCUK RUHUNUN İLK DOKULARI

“Bir adam vardı. Suyu arıyordu. Toprağı üç kulaç kazdı. Suyu bulamadı.

On kulaç, on beş kulaç kazdı. Gene suyu bulamadı.

Sonra yerin derinliklerinde kara kaya tabakalarına rastladı. Yeise düştü, gücü sona erdi ve suyu bulmaktan ümidini kesti.

Fakat bir ses ona:

— Daha derinlere in, daha derinlere! dedi.

Daha derinlere indi ve suyu buldu.”

Rama Krişma

Çocukluğuma ait ilk hatıram bir yangındır. Belki henüz kucaktaydım, belki de yürüyordum. Fakat herhalde çok küçüktüm. Çünkü hatıramda bundan daha eski bir iz yoktur. Bu yangın içinde gözlerimi açmış, hayata bir yangınla başlamış gibiyim...

Ben bir sınır şehrinde doğdum.⁽¹⁾ Evimiz bu şehrin en kenar mahallesindeydi. Bu mahalleden, şehrin doğusunda uzanan sırtlar üzerinde küçük bir köy görünüyordu. Yangın bu köydeydi.

Akşam çöküyordu. Ufku önce duman dalgaları kapladı. Sonra bu du-

(1) Edirne.

man dalgalarıyla alevler birbirine karıştı. Nihayet karanlık başlayıp da gece koyulaşınca, göklere vuran kara kızılık, ufka yerleşti ve köyün üstüne çöktü.

Yaşım ilerledikçe bu yangınların nicelerini gördüm. Denebilir ki çocukluğum, onların kızıllığı içinde geçti.

*
* *

Doğuşum da bir savaş yılına rastlamış.⁽²⁾ Zaten o yıllar sükûn yılları değildi. O yıllar kanlı, muammalı bir yüzyıla gebeydi. Bir yüzyıl sona eriyordu. Yeni bir yüzyıl doğmak üzereydi. Şu acayip, şu yaşanmaya değer yirminci yüzyıl!...

Benim ilk kanat çırpışlarım da asıl yirminci yüzyılda başlayacaktı. Demek kaderimi onunla paylaşacaktım. Onun bütün çocukları gibi...

Ben de yüzyılımızın büyük macerasından kendi payıma düşeni, onun yüz milyonlarca adsız çocuklarından biri olarak, kaderin önüne serdiği yüz milyonlarca küçük yollardan biri üzerinde kendi alın yazıma göre yaşadım.

İşte şimdi size bu kitapta, yüzyılımızın o sayısız küçük hikâyelerinden birini, o sayısız adsızlardan biri olarak anlatmaya çalışacağım.

Hayata onunla gözlerimi açtığım yangın, sonra nice ve nicelerini de gördüğüm yangınlar gibi, bir kaza eseri değildi. Bu yangın da, o zamanlar bütün Avrupa Türkiye'sini saran yüzlerce, binlerce yangınlardan biriydi.

O zamanki Avrupa Türkiye'sinde, yani bütün Rumeli'de olduğu gibi bizim sınır şehrimiz Edirne'nin çevresinde de, çeteciler, komitacılar kaynaşıp duruyorlardı. Yarı haydut, yarı politikacı çeteciler... Rum çeteciler, daha çok Bulgar çeteciler ve Bulgarlar...

Bunlar zaman zaman köyleri, çiftlikleri basarlardı. Harmanları, ağılları ateşe verirdiler. Dağa adam kaldırırlardı: Baskınlar, çarpışmalar olurdu. Hatta şehre kadar sokulurlardı.

Hele bizim kenar mahalle, bu karışıklığın, korkunun ortasında yaşardı. Şehir zaten bir ordu merkeziydi. Bir ordugâh halindeydi.

Uzaktan bir duman belirir ya da bir yerden birtakım silah sesleri duyulursa mahallenin sokakları hemen boşalırdı. Biz oyunlarımızı keserdik. O saatlerde işlerinden dönen ve bir bakıma sakin görünen erkekler, gerçekte dalgın ve düşünceli olurlardı. Dar, iğri büğrü sokaklarda birbirleri-

(2) 1897 Türk-Yunan Harbi.

ne rastlaşınca, sessiz selamlaşmalar, evlerinin kapılarına varırlar, gene sessiz açılan kapılardan yavaşça evlerine girerlerdi.

*
* *

Hafızamın derinliklerinde ilk çocukluk hatıram olarak yerleşen o kızıl yangından sonra, hatırlayabildiğim ilk manzara, kalabalık bir cenaze karışıklığıdır.

Belki o zaman da kucaktaydım. Belki yürüyordum. Bu karışıklığın hafızamda kalan dekoru, geniş ve çiçekli bir bahçedir. Bütün çocukluk çağımda çok renkli bir yeri olan bu bahçenin ortasında büyük bir havuz vardı. Sularına, mor salkımlarla menekşe güllerinin saçları dökülürdü. Üstünü bir kubbe gibi örten ulu ağaçlarla, çevresine saksı saksı dizilen karanfil, sardunya, küpe çiçeklerinin koyu ve titreşik gölgeleri, sularının aynasına vururdu.

Burası bir konak bahçesiydi. Konağın kademe kademe geniş, yeşil bahçeleriyle asıl sokağı sınırlayan yüksek duvarlar arasında konak atlarının, arabalarının hareket edebildiği bir avlu vardı. Bu avluya çift kanatlı, geniş yüksek sokak kapıları açılırdı. Rumeli Türkçesi'nde bu büyük kapılara Porta'lar denilirdi.

Bir gün bu kapılar birden ardına kadar açıldı. Aralarında polislerin, askerlerin, jandarmaların kaynaştığı karmakarışık bir kalabalık avluya doluverdi. En önde ve başlar üstünde bir tabut taşınıyordu. Bu tabuttan hafızamda kalan şey, üstüne serilen siyahımsı yeşil bir örtüdür. Bu örtünün üzerinde herhalde yazılar, nakışlar vardı. İşte tam o sırada bir Arap halayık, beni havuz başındaki gölgeliğe serilen ve üzerinde yuvarlandığım hasırın üstünden kaptı. Konağın içine kaçırdı...

Bu konak, Edirne'nin en zengin beyinin konağıydı. Babam konağın bahçesine bakardı. Bu beyin Edirne'nin dışında tâ Bulgar sınırlarına kadar uzanan büyük çiftlikleri, uçsuz bucaksız toprakları vardı. Çiftliklerin topraklarında, sınırlarında Bulgar köyleri bulunuyordu. Cenaze bu beyin tek ve yetişkin oğlundu. Sonradan çeşitli hikâyelerini dinlediğime göre bu köylülerden bir kısmı, bir gece beyin çiftliklerinden birini basmışlar, çiftlikte uyuyan oğlunu kaçırmışlardı.

İşin bundan sonrası, Rumeli'nin o yanında ve zamandan kalan halk şarkılarında hâlâ söylenir durur.

Dağa kaldırılan beyin oğlu için eşkiya büyük bir kurtuluş parası ister. Bey hükümete dayanır. Jandarmalardan başka askerler, piyadeler, süva-

riler, topçular işe karışır. Edirne kalesi ile sınırlar arasındaki yerlerde âdeta bir savaş başlar. Köyler basılır, pusular kurulur. Dayananlar kılıçtan geçirilir. Ama, ne var ki sonunda beyin oğlu bir hendeğin içinde ölü olarak bulunur. Konağa getirilen cenaze, onun cenazesiydi.

Yalnız benim ilk çocukluk günlerimde, değil, sonra yıllarca memleket bu ölümün öyküleri, türküleriyle çalkandı. Bu genç beyden hafızamda kalan çizgiler, onun galiba biraz sivrice, kumral, güler yüzlü ve biraz aşağıya doğru sarkan uzunca bıyıklarıdır. O delikanlılık çağında babası onu evlendirmiş, hacca götürmüştü. Fakat galiba çocuğu olacak kadar vakit kalmamıştı. Beni, beklediği çocuğu yerine sever, şımartırmış. Belki de gözlerimin renginden olacak, bana “Çakır” diye ad takmış. O öldükten sonra beni bu konakta, hep Çakır diye çağırırlardı.

Bu genç bey için halkın düzdüğü bir türkünün birkaç parçası hâlâ hatırımdadır. Bu halk türküsünde, genç bey dile getirilir. Hayatına doymadığından, vücudundan sızan kanlardan, çiftliğinin lambalarının parladığından, annesinin, babasının başucunda ağladığından bahsedilir. Türkünün sonu, “Pek yazık oldu Hacı Nuri Bey’e. Çare bulan olmadı bu yâreye” diye biter. Babasına “Dertli” adını bu ölümden sonra takmışlar. Dertli Mustafa Bey, ondan sonra ölümüne kadar evine kapandı. Nuri Bey’in ölümü, onun toprağında yaşayan Bulgar köylülerinden birçoğunun hayatına mal olmuş. İşin aslı, bir toprak kavgasıymış. Fakat sebep ne olursa olsun, çeteler, komitacılar her tarafta ayaktaydılar. Savaş devam ediyordu. Bu genç beyin ölümü ise Rumeli’de, bu cins ölümlerin ne birincisi, ne de sonuncusuydu.

Bizim kenar mahallemiz, basık bir mahalleydi. Yazın toz, kışın çamurla örtülü daracık sokaklar, bir çıkmazın içinde tıkanınca kadar alçak bahçe duvarları arasında kıvrılır giderlerdi. Bu duvarlar ya çalılarla çitlenirdi, yahut moloz veya kerpiçten yapılmış olurdu. Bizim evimiz, bahçesinin etrafını bir kerpiç duvar çevirmiş olan sayılı evlerden biriydi. Hele duvarlarının üzerine, kırık dökük de olsa, kara, yerli kiremit örtülmüş olan başka bir ev, bu mahallede yoktu.

Beyaz badanalı, tek katlı evcikler, kulübeler, hep küçük ve ağaçlık bahçeler içinde kaybolmuşlardı. Damlar, ya yağmurla yosunlaşmış taşlarla, kiremitlerle örtülmüş olurdu, yahut ot-saz demetleriyle kaplanırdı. Bizim evimiz de bunlardan biriydi. İki buçuk odacığı, bir de içerlek, top-

rak, karanlık bir mutfağı vardı. Bu mahallenin evleri, daha doğrusu kulübeleri arasında en büyüğü bizimkiydi.

Babam ağaçlara birer kutsal varlıkmiş gibi baktığı ve bizim evimizde herkes çiçekleri sevdiği için, avlumuzun ağaçları herkesinkinden güzeldi. Küçük avlumuzun kuyusu etrafında yahut büyük bir dut ağacının gölgelediği taşlığin çevresinde, anamla ben her bahar, her yaz, renk renk çiçekler yetiştirirdik. Yaz akşamları yemeğimizi bu taşlığa serdiğimiz hasırın üstünde yerdik. Yaşım biraz ilerleyince en zevkli vazifelerimden biri, şehrin dışından, eski Edirne saraylarının kurulmuş olduğu yerlere yakın bir çayırlığın kenarından, toprağıyla beraber kesip çıkardığım çim keseklerini avlumuzun çiçek göbeklerinin etrafına dizerek sulamak ve tutturmaya çalışmaktı. Bunları taşıyabildiğim kadar eski bir peştamalla sırtıma vururdum. Eve getirirdim. Bu çim keseklerinin tutmaması, sararması korkusu gece rüyalarımaya girerdi.

Hele çiçeklerimizin içinde bir cins zambak vardı ki, onun büyümesini, yetişmesini, tomurcuklanıp çiçek açmasını, anamla ben âdeta gözlerimizle takip ederdik. Nihayet ilk çiçekleri beyaz dudaklarını açtığı gün, onu baştan aşağı gelin telleriyle süslerdik. Bu bir âdetti.

Bu gelin telleri her kış bir tarafa saklanırdı. Çiçeğin açılıp da tellendiği günün akşamı, babamı yolda beklerdim. Yahut anamla beraber kapıda karşılardık. O akşam, bizim için bir bayram olurdu...

Bizim mahallede komşu kadınlar her gece bir başka evde toplanırlardı. Mahallenin bütün evlerinde, bütün gece toplantılarında çete, komita hikâyeleri anlatılırdı.

Basık odacıklar gündüz küçük pencerelerden ışık alırdı. Geceleri pencerelere üst kenarları gergin bir iple büzülen, sararmış patiska perdecikler çekilirdi. Yerler hasır, kilim parçalarıyla örtülürdü. Bu kilim parçaları, bizim mahallenin hemen bütün evlerinde olduğu gibi göçmen kadınlarının, kırpıntılardan örüp dokudukları alacalı parçalardı.

Daha hallice evlerde duvar diplerinde basma, bez veya kilim artıklarıyla kaplı küçük yer minderleri dizilirdi. Bazı evlerde parçalı bezlerle kaplı ot yastıklar da olurdu. Ama, masa ve sandalye gibi şeyler bizim mahallemizin hiçbir evinde yoktu. Öyle ki, beni bir gün şehirde bir berber dükkânına götürüp hasır sandalyeye oturtarak dişimi çektikleri zaman, benim bu büyük maceram, mahalle çocukları arasında günlerce çalkalandı durdu: İskemleye oturdum diye...

Evlerimizin, odalarımızın duvarlarında mısır salkımları, kırmızı biber

dizileri hevenkleşmiş olurdu. Raflara kabaklar dizilirdi. Üzüm hevenkleri kuytu ve serin yerlere asılırdı. Öyle ki kış geceleri bir toprak çanak veya bir bakır sahan içinde biraz üzüm ortaya getirildiği zaman, bu üzüm-lerin kararmış, kurumuş, üzerlerinin kalın bir toz tabakası ile kaplanmış olduğu görülürdü.

Beş numara bir gaz lambası, ortada boyalı tahtadan bir tabure üzerine konurdu veya duvarda bir çiviye asılırdı. Ağzına bakır maşrapa geçirilmiş bir su testisi, daima oda kapısının kenarında dururdu.

Misafir kadınlar toplanmaya başlayınca, önce küçük dedikodular yapılırdı. Sonra hemen çete, komita hikâyelerine geçilirdi. Kadınların en bilgiçleri her gece bu hikâyelerin yenilerini bulup söylerlerdi. Hepsi korkunç, esrarlı hikâyeler...

Biz çocuklar, bu kenar mahalle evlerinin odacıklarının dolduran kadın kümeleri arasında, analarımızın dizlerine yapışarak, eteklerine gömülerek bu anlatılanları korkulu gözler, gittikçe donuklaşan bakışlarla dinlerdik. Bir gün bir köyün basılması, bir gün bir köprü'nün atılması, başka bir gün de ateşe verilen depoların cephaneliklerin hikâyeleri anlatılırdı. Bunların ne kadarı doğru, ne kadarı mübalağalıdır düşünemiyorduk. Ama, bu söylentiler, bu hikâyeler hiç tükenmeden birbirini kovalar, giderdi.

Anlatılanlara göre çeteci, her yerde ve her kıyafette görünebilirdi. Mesela bir gün bir köy mescidinde sabah ezanından önce güzel sesli bir derviş Kur'an okuyordu. Cemaat sıra sıra ve başları önlerinde Kur'an'ı dinliyorlardı. Sonra müezzinin sesi duyulunca namaza duruldu. Güzel sesli derviş de Kur'an'ını kapayarak rahlesine koydu, cemaate karıştı.

Fakat biraz sonra bu rahlenin altından bir bomba patladı. Mescit harap oldu. Ölenler, yaralananlar üst üste yığıldılar. Oysaki derviş bunların arasında yoktu. O kaçmıştı. O bir çeteciydi...

Gece ilerledikçe çocukların, bu hikâyelerin baskısı altında yorulan muhayyilelerinde; yıkılan camiler, atılan tabyalarla, derviş, papaz ve eşkiya hayalleri birbirlerine karışır, gözler gittikçe mahmurlaşırdı. O zaman çocukların uykularını açmak, daha doğrusu çocuklara gözdağı vermek için bir sıra öğütler başlardı:

— Çocuklar! Eğer çeşmeye su almaya gittiğiniz zaman yalağın içinde bir altın görürseniz uzanıp almayacaksınız. Çünkü o bir tuzaktır. O paranın altına çeteler mutlaka bir bomba koymuşlardır. Altına elinizi do-

kundurunca bomba patlar, parçalanırsınız. Sonra sokaktan bir yabancı geçer de,

— Evladım! Bak sana şeker getirdim, derse sakın elini uzatma! O şeker bir dinamittir. Ağzında parçalanır, havaya uçarsın...

Bu öğütler uzadıkça, onları dinleyen biz çocukların da önce korkudan açılan gözlerimiz gittikçe dalgınlaşmaya, yorulmaya başladılar. Analarımızın göğüslerine yahut dizlerine gittikçe daha fazla gömülür ve sonra öylece uyuyakalırdık...

Fakat hayallerimizin çalışması uykuyla bitmezdi. Çetelerin, komitacıların, bu defa da rüyalarımızdaki saltanatı başladılar. Benim de rüyalarımında yangınlar alevlenirdi. Sular basar, pusular, baskınlar birbirini kovalardı. Çeteci bazen beyazlar giymiş bir melek kıyafetinde tatlı dillerle beni kucağına çağırırdı. Fakat sonra bu meleğin başında birden kocaman bir kalpak belirirdi. Onun altında kan çanağı gözlerle sert bıyıklar, sakallar birbirine karışırdı. Bazen de rüyamda kendim çeteci olurdu. Belime kamalar bombalar takardım. Yahut, kılıcımı çekerek düşmanlarla savaşırdım...

Kısaca çocukluğumun o çağında, boş ve bütün çocukları gibi her verileni almak için işleyen hayal gücüm, hep korkularla, mücadelelerle örülürdü. Komitalar, voyvodalar, askerler, gaziler, şehitler, körpe dimağımın boş hücrelerine, hiçbirini anlaşılmadan, fakat hepsi de birbirinden esrarlı gelişigüzel dolardı. Yerleşirlerdi.

Bazen rüyamda, babamın çalıştığı konak sahibinin çiftliğinde öldürülen genç beyi görürdüm. Onu bizim evde sadece “küçük bey” diye anarlardı. Küçük beyin hayat ve ölüm hikâyelerini anam hemen her gece anlatırdı. Bazen de komşular hep bir ağızdan onun acıklı türküsünü söylerlerdi... Rüyamda küçük beyin tatlı kumral yüzünü, uçları aşağıya doğru sarkan, ince uzun bıyıklarını görürdüm. Bazen beni kucağına alırdı. Yüzüme gülümserdi. Bazen de eli, yüzü ve elbiseleri kanlı kanlı olurdu. O zaman ağlayarak uyandığımı hatırlarım. Anam, rüyamı anlamış gibi koşar, beni kollarına alır avutmaya, uyutmaya çalışırdı...

*
* *

Bizim mahallemizde çocuklar, gece toplantılarında anlatılıp, rüyalarını da dolduran kanlı mücadelelerden sonra gün ağarınca, yataklarından çıkar, sokaklara fırlarlardı. Dar, çapraşık, yazın tozlu, kışın çamurlu sokaklara. Bu sokaklar, üzerlerinde kiremit bile bulunmayan eğri büğ-

rü alçacık kerpiç duvarlar veya diken ve sazdan çitler arasında uzanırdı. Hiçbir ev, sokağa çıkan çocuğunun hayatını pek fazla takip etmezdi. Zaten hiçbir evin sokağa bakan penceresi yoktu. Bu evlerin odalarının küçük pencereleri her evin etrafını saran küçük bahçeye yahut avluya bakardı. Bu küçücük pencerelerin bazılarında, cam yerine kaba bir çerçeveye yapııştırılmış kirli kâğıtlar bulunurdu.

Mahallemizin sokaklarında günlük hayat, biraz da, çocukların gece toplantılarında, basık tavanlı küçük odacıklarda üst üste yığılarak dinledikleri, yahut rüyalarında yaşadıkları öykülerin bir devamı gibi geçerci. Oyunlarımız, daha ziyade kavgalardan, baskınlardan, savaşlardan oluşurdu.

Anam beni sokakta pek başıboş bırakmazdı. Ama ben bu oyunların hemen hepsine de katılırdım.

Oyunlarımızın en başında gene, çetecilik, komitacılık oyunları gelirdi. Bunun için önce kaptanlar, voyvodalar seçilirdi. Bu sözcükler, Rum, Bulgar çetecilerinin reislerine verilen isimlerdir.

Kaptanlar, voyvodalar, çocukların en kuvvetlilerinden, en gözü pek olanlarından seçilirdi. Bunlar bizi birkaç kola ayırırlardı. Oyuna katılanlar, hemen feslerinin kenarlarını kıvrarak, onları güya Rum, Bulgar eşkıyasının kalpaklarına benzetirlerdi. Sonra birbirlerini Yanko Kaptan, Petko Voyvoda gibi isimlerle çağırırlardı. Aralarında güya Rumca, Bulgarca konuşuyorlardı.

Sonra silahlanma başlardı. Bellerimize bıçak, tabanca vazifesini görecek çubuklar, tahta parçaları takardık. Ceplerimize, kuşaklarımıza bomba yerine taşlar doldururduk. Bazen altımıza bir değnek çekip onu at gibi sıçrattığımız da olurdu. Benim eşkıyalık üniformam, diğer çocuklarınkinden daha gösterişliydi. Çünkü mahallenin tek dikiş makinesi bizim evdeydi. Bu, yan yatırılmış bir gaz sandığı üzerinde çalıştırılan eski bir şeydi. Anam bununla bazen bize, bazen de komşulara dikiş diker, boşalan makaraları da bana verirdi. Ben bunları toplar, biriktirirdim. Sonra bir ipliğe dizip halkalar yapardım. Boynuma çapraz geçirirdim. Yahut belime sarardım. Bunlar benim fişekliklerim olurdu. Bu fişekliklere, kendimi bildiğim sürece bütün sokak çocuklarının ağız sulanırdı. Bazen onlara da artanlardan bir şeyler verdiğim zaman, bunları takan çocuklar oyunda hemen kaptan seçilirlerdi. Ama beni galiba pek seçmezlerdi. Nedense beni bu iş için pek acar görmüyorlardı.

Çetecilik oyunlarında bütün mesele, karşı tarafa görünmeden en iyi

yerlerde, en sağlam pusuları tutmaktı. Düşmanın etrafını çevirmektir. Sonra kaptan işareti verince, birden, gürültüler, bağrışlarla düşman çetesi üzerine çullanarak, göğüs göğse bir çarpışmadan sonra zaferi kazanmak lazımdı. Bunun için her tedbire başvuruldu. Çitlerden, hendeklerden, duvar arkalarından, ağaç dallarından, faydalanılırdı. Fakat bunlara rağmen baskın muvaffak olamazdı o zaman kovalaşma başlardı. Bu kovalaşmada her çocuğun kendi hareketini biraz da kendi zekâsı ile tayin etmesi gerekirdi. Kovalaşmanın, çarpışmaların uzun sürdüğü olurdu. Bazen mahallenin bir ucunda başlayan savaşın öbür mahalleye yayıldığı görülürdü. O zaman oyuna iki taraftan yeni kuvvetler karışırdı. Güya ölenler, yaralananlar, esir edilenler olurdu. Bazen de bu esirler, bir baskınla kurtarılırdı. Nihayet oyun, şu veya bu tarafın yenmesi ile bittiği zaman, bütün oyuncular kan ter içinde bir araya toplanırlardı. Feslerin kenarları düzeltilirdi. Taşlar, değnekler atılır ve oyunun tartışması başlardı. Lâkin neticeler üzerinde her zaman uyuşulamazdı. O zaman, bu şakadan oyunlar gerçek kavgalara dönerdi...

Bu çetecilik oyunlarının en heyecanlısı, bizim mahallenin çocuklarıyla, bitişik Hıristiyan mahalle çocukları arasında yapılanlarıydı. Bunlar gerçek bir çete çatışması gibi geçerdi. Hiç beklenmedik bir zamanda patlardı. Derhal duyulurdu. Bu artık bir oyun değildi. Sınır mahalleleri arasında bir kavgaydı. Bütün bunlar, aynı devletin uyruğu, fakat yüzyıllardan beri birbirine kaynaşmayan ırkların çocukları arasında, ilerde olacak kanlı hesaplaşmaların küçük hazırlığıydı.

Bu gibi kavgalar, ya Rum veya Bulgar mahallesinden geçen bir Müslüman çocuğunun taşa tutulması, yahut da Müslüman mahallesine giren bir Hıristiyan çocuğuna dayak atılmasıyla başlardı. İki tarafın da tanınmış elebaşları, gözü pek savaşçıları vardı. Bunlar kendi mahallelerinin, âdeta talim görmüş çocuklarını takım takım etraflarına toplarlardı. Şehrin kenarına seğirtirler savaşa sürerlerdi. Şehir kenarındaki sırtlarda geniş Müslüman ve Hıristiyan mezarlıkları vardı. Her iki taraf, arkasını kendi mahallesine, kendi mezarlığına vermeye çalışırdı.

İlk iş, yollara hâkim noktaları tutmaktı. Buralara taşlar yığarak, siperçikler, barikatlar hazırlayarak toplanırdık. Nöbetçiler, öncüler yerlerini alırlardı. Keşif kolları çıkarılırdı. Yer yer taş kavgaları başlardı. Nara atanlar, Allah! Allah! diye bağırınlar, borazan taklidi yapanlar, hatta uzun, yuvarlak mezar taşlarını, siperler, istihkâmlar üzerine yatırarak düşmana doğru taklit toplar yerleştirenler ve Bom! Bom! diye patlatanlar olurdu.

Kendi aramızdaki çete baskını oyunlarında, her nedense hepimiz güya Rumca, Bulgarca konuşuyormuşuz gibi ağızımızda birtakım anlaşılmaz sözlerle bağrışıp dururken, bu mahallelerarası milli kavgalarda biz, yalnız Türkçe konuşurduk. Hep “Allah! Allah! Hücum!” diye bağırır-dık.

Eğer bu çarpışmalar büyük çocukların evlerinden duyulup, iki tarafın kadınları, erkekleri mezarlıklara koşmazlarsa, bağrışmalar, söğüşmeler arasında sert bir kavgaya dönerdi. Taşlar yağardı. Sopalar savrulurdu. Göğüs göğse bir boğuşma başlardı. Hele iş uzarsa iki tarafa da imdat yetiştirirdi. O zaman kavgacıları ayırmak çok zor olurdu.

Bir defasında, kavgayı ayırmaya gelenler de birbirlerine girmişlerdi. Bıçaklar sıyrılmış, kafalar yarılmıştı. Yetişen polisler, artık ilerleyen akşam karanlığı içinde, tarafları kendi mahallelerine sürüklerken, her nâsılsa sağdan soldan birkaç silah patlamıştı. O gece, hem Müslüman, hem Hıristiyan mahalleleri, sabaha kadar silah seslerinden inledi durdu...

Sanki iki taraf da, nasıl olsa er geç girişecekleri son, kesin hesaplaşmaya, beklenmedik bir kıvılcımla, şimdiden başlamışlardı.

Bizim mahallemiz bir göçmen mahallesiydi. Kırım’dan Dobruca’dan, Tuna kıyılarından, zaman zaman harpler, toptan öldürmeler içinde kopup gelen göçmen sellerinin artıkları, yüz elli, iki yüz yıldan beri hemen daima yenilen ordular, daima gerileyen sınırlarla beraber adım adım çekilerek buralara kadar sürülmüşlerdi.

Bir zaman bir imparatorluğun, o geniş, Osmanlı devletinin başşehri olan Edirne, şimdi artık bir sınır kalesiydi. Şehrin kenarını çeviren bağlık tepelerde yer yer tabyalar, istihkâmlar sıralanıyordu. Eski imparatorluğun yeni sınırları, şehrin kuzey ufkunda görülen alçak dağlar üzerinde doğudan batıya uzanıp gidiyordu.

Oysaki, Edirne bir devlete başkent olduğu zamanlar, buralarda oturup dünyanın yarısına, Almanya’dan İran içine, Hint Denizi’ne, Podolya’dan, Ukrayna’dan Habeşistan’a kadar hükmetmiş olan padişahların saray harabeleri, bizim kenar mahallemizin hemen karşısında, şimdi kurumaya yüz tutmuş bir nehrin iki kolu ile kucakladığı yeşillik kenarında yatıyordu...

Bizim göçmen mahallemizin, her biri bir başka yerden göçüp gelen her ailesinin, konup göçtüğü yerlere ait ayrı bir hikâyesi vardı. Sınırların

ötesinden sızan yeni göçmenlerle mahallenin halkı gün geçtikçe artardı. Bu yeni gelenler yuvalarını, topraklarını doğdukları yerlerde bıraktıktan sonra zahire, kap kakak, yorgan döşek namına ne alabilirse, iri öküzlerin çektiği ağır arabalara atarlar, yollara dökülürlerdi. Kadınlarla çocuklar bu yüklerin üstüne bindirilirdi.

Bu perişan kabileler, eski istilâ ordularının Balkanlar'da, Tuna'da ve daha ötede yerleşip, köy, şehir, kale kuran eski fatihlerin geri dönen çocukları, kalıntılarıydı.

Şahin atlar üstünde Avrupa'ya giden ataların bu çocukları, şimdi her tarafından torbalar, bakraçlar sarkan bu gıcırtilı arabalarla, yüzyıllarca süren bir egemenliğin ellerinde kalan bu hazin artıklarını geriye doğru taşıyorlardı.

Zaten yakın olan sınırlardan bu yana geçmekle, göçmen kabilelerinin kenar mahallemizi çeviren çayırlığa çökmeleri bir olurdu. O çayırlar ki vaktiyle, bu dönenlerin dedelerinin uzak ülkelere, Balkanlar'a, Tuna'ya, ve daha ötelere yayılmak için yola çıkarken toplandıkları, saflarını düzdükleri, geçitlerini gösterdikleri meydanlardı.

Kenar mahallemizin sokaklarında zaman zaman:

— Çocuklar! Muhacirler (göçmenler) gelmiş!

diye sesler dolaşırdı. Mahallenin çocukları hep birden çayırlığa koşardık. Bu çayırlık, belki yüz, yüz elli yıldan beri göçmenler için bir konak yeri olmuştu. Burada arabalar, halka halka dizilirdi. Öküzler, mandalar bunların etrafına çökerlerdi. Uçları araba kanatlarına tutturulmuş kilimlerden, çarşaflardan odacıklar kurulurdu. Yataklar serilirdi. Ateşlerde tencereler kaynardı.

Yeni gelen göçmenlerin çocuklarıyla, bizim kenar mahallenin küçükleri arasında hemen arkadaşlık başlardı. Çünkü yeni gelenlerin söyledikleri kasaba, köy isimlerini biz daha önce işitmiş olurduk. Aramızda onlarla hemşeri, komşu çıkanlar da bulunurdu. Çünkü bizim de ailelerimiz vaktiyle oralardan kopmuştu. Onların geçtiği yollardan geçmişti. Şimdi onların konakladıkları bu çayırdaki konaklamışlardı.

Yeni gelen göçmenlerin, hemen ertesi gün, kimisi hükümete başvurur, kimisi hanlarda, kahvelerde, eski gelen hemşerilerinin dağıldıkları, yerleştikleri köyleri, kasabaları soruştururlardı. Ondan sonra kafilenin çözülüşü başlardı. Bir kısmı yakın yerlere dağılırdı. Bir kısmı yeniden yollara dökülürdü. Arta kalanlar kenar mahallenin bir ucuna yerleşerek mahalleyi genişletirlerdi. Bu yerleşme için, kırlardan kara çalı, böğürtlen, yahut güvem diken, bataklıklardan saz demetleri taşınırdı. Sonra etrafı çit-

le çevrilen bir avlunun ortasına, üstü sazla örtülü küçük bir kerpiç, yahut çit kulübe yaparlardı.

Böylelikle, daha birkaç gün geçmeden mahallede yeni bir baca tüterdi. Onun da dumanı mahallenin dumanlarına karışırdı. O evin de çocukları mahalle çocuklarının aralarına katılırlardı.

*
* *

Ben de bir göçmen çocuğuydum. Bu göçün hikâyesi Tuna kıyılarında başlar, bu kenar mahallede biterdi. Hikâye oldukça basitti. Fakat işin üzerinden, o zaman otuz yıl kadar geçtiği halde, babamın gönlünde bu anılar hâlâ tazeliğini muhafaza ederdi.

O tarihten otuz yıl kadar önce, 1877'de, Ruslar Tuna'yı geçince, Deli Orman da sarsılmıştı. Biz Deli Orman'danmışız. Babam kalabalık bir ailenin çocuğu imiş. Bu aile, gece kapılar kapanınca, etrafı çevrilmiş küçük bir kaleye dönen bir çiftlikte yaşıyormuş. Evler, ahırlar, samanlıklar büyük bir avlunun etrafına diziliymiş. Köpekler gece çiftliği beklerlermiş. Sabahın alaca karanlığında hayat başlarmış. Avlunun içi öküzler, inekler, kazlar, davarlarla dolarmış. Ona göre de geniş topraklarımız varmış.

Fakat Tuna'da harp patlayıp da Tuna'yı aşan Kazaklar bu toprakların sınırlarında gözükünce, bu çiftlik de boşalmış. Kazakların atları, göçmenlerin öküz arabalarından daha çevikmiş. Bir gün, kaçan kabile baskına uğramış ve parçalanmış. Benim çocukluğumdaki gibi, buralara kadar ulaşabilen göçmenler, kenar mahallemizin yanında arabalarını çözdükleri zaman, babamın kırk kişiyi aşan ailesinden, arabadaki ihtiyar anasından başka yanında kimse kalmamış. Kaybolanların izleri, akıbetleri hiçbir zaman belli olmamış...

Anamın göç hikâyesi biraz daha kısıydı. Onun babaları Batı Trakya'nın, Bulgaristan'a kalan dağlık bölgesinde, bir köyde yaşıyorlarmış. Oraları elimizden çıkınca, bölgenin bütün Türkleri gibi onlar da yavaş yavaş yurtlarını bırakmışlar.

Sonraları çeşitli akrabalık bağları ile bağlandığımız ailelerin de hikâyeleri bizimkilere karıştı. Örneğin bu ailelerden biri, Bulgaristan'ı ikiye ayıran Balkanların bir geçidinde yaşıyormuş. Tuna'yı aşan Ruslar daha buraya gelmeden, köyde yaşayan Bulgarlar isyan etmişler. Kilisede çanlar çalınmış. Önceden ve gizlice hazırlanan teşkilât derhal meydana çıkmış. Neferler, çavuşlar, zabıtlar peyda olmuş. İsyancılar önce karakolu basmışlar. Kuleye kendi bayraklarını çekmişler. Köyün yağması kolay ol-

Bu kitap, ilkokul öğretmeni olarak yetişmek üzereyken, Birinci Dünya Harbi'nde savaşa katılan ve sonra Büyük Turan'ı kurmak yolunda Kafkas, Hazer ülkelerine koşan bir Türk gencinin hikâyesidir. Şevket Süreyya Aydemir, Rusya'da Sovyet inkılâbı cereyan ederken, aralarında Enver Paşa'nın da bulunduğu önemli şahsiyetlerle karşılaşmıştı. Ardınan tahsilini tamamlayarak Türkiye'ye dönmüş, hayatın acı ve tatlı çeşitli olaylarını yaşamıştır. Devletin yüksek hizmet mevkilerinde çalışan Şevket Süreyya Aydemir'in hayat hikâyesi, Orta Anadolu bozkırında "toprağa yöneliş"e kadar uzanır.

Sıyu Arayan Adam, Avrupa'dan Çin'e ve Himalayalar'a kadar, çağımızın çeşitli ülke problemlerine de değiniyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-2111-1

9 789751 421111

KDV'den muaftr